

İyi Çevresel Yönetişim Bağlamında Aarhus Sözleşmesi'nin Analizi¹

Analysis of the Aarhus Convention in the Context of Good Environmental Governance

Ahusena Keleş², Ömer Uğur³

Öz

Aarhus Sözleşmesi, çevresel yönetim ve katılımcı demokrasi arasındaki ilişkiyi güçlendirmeye hizmet eden uluslararası bir anlaşmayı temsil etmektedir. Çevresel haklar konusunda önemli bir belgedir. Sözleşme'nin belirtilen amaçları üç yönlüdür: ilk olarak, çevresel karar alma süreçlerine katılımı artırmayı amaçlar ikinci olarak, çevre bilincini artırmayı amaçlar ve üçüncü olarak, çevresel adaleti sağlamayı amaçlar. Bu nedenle Sözleşme, çevresel yönetişimin temel ilkelerinin güçlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca çevre sorunlarının çözümüne yönelik sürdürülebilir bir yaklaşımı da teşvik etmektedir. Bu makalenin amacı, Aarhus Sözleşmesi'nin ilkeleri doğrultusunda çevresel yönetim mekanizmalarını analiz etmek ve Sözleşme'nin temel ilkeleri ile etkili çevresel yönetişimin temel ilkeleri arasındaki bağlantıyı açıklamaktır. Araştırma konusunu objektif ve kapsamlı bir şekilde sunabilmek için nitel bir yaklaşım kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Yönetişim, Çevresel Bilgiye erişim, Halkın Katılımı, Adalet Erişim, Çevre Hakkı.

Abstract

The Aarhus Convention represents an international agreement that strengthens the relationship between environmental governance and participatory democracy. It is an important document on environmental rights. The Convention's stated aims are threefold: firstly, it seeks to increase participation in environmental decision-making processes secondly, it aims to raise environmental awareness and thirdly, it seeks to ensure environmental justice. The Convention is therefore of great significance in reinforcing the basic principles of environmental governance. It also promotes a sustainable approach to solving environmental problems. The objective of this article is to analyze the mechanisms of environmental governance in accordance with the principles of the Aarhus Convention, and to elucidate the interconnection between the fundamental tenets of the Convention and the foundational principles of effective environmental governance. To present the research topic in an objective and comprehensive manner, a qualitative approach was employed.

Keywords: Environmental Governance, Accesss to Information, Public Participation, Access to Justice, Environmental Right.

JEL Codes: F64, K32, K33, Q56, R11.

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 01 / 11 / 2024

Accepted: 04 / 03 / 2025

¹Bu çalışma Ahusen Keleş'in Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Doç Dr. Ömer Uğur danışmanlığında yürüttüğü Aarhus Sözleşmesi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

²Gümüşhane Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Öğrencisi, Gümüşhane, Türkiye, senakels4@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1447-4720

³Doç. Dr, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, Gümüşhane, Türkiye, omerugur@gumushane.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8463-5403.

Giriş

Çevresel sorunlar günümüzde ulusal ve küresel politikanın ana gündemi haline gelmesi özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik büyümenin hızlanması, yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve nüfus artışına paralel olarak enerji ve kaynakların hızlı tüketilmesinin ortaya çıkardığı ciddi ekolojik tehlikelerin görülmesi ile olmuştur. Her ne kadar çevresel sorunlar oldukça eski ve karmaşık bir tarihe sahip olsa da, 20. Yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte sanayileşmiş ülkelerden başlayarak dünya geneline hızla yayılan üretim ve tüketim kalıpları bu sorunları daha da artırmış ve karmaşıklştırmıştır. Zira doğanın kendi özüne ve yapısına ters olan bu üretim ve tüketim kalıpları tüm dünya coğrafyasında ekolojik dengelerin bozulmasına ve bunun sonucu olarak dünya genelinde insan ve diğer tüm canlıların varlığını temel oluşturan ekosistemde olumsuz bir değişime neden olmuştur. Bu değişimin karşısında var olan ve ortaya çıkması muhtemel ekolojik tehlikelerin giderilmesi için çevresel hareketlerin de aynı dönemde ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Ancak birçok toplumda çevreci hareketler başlangıçta, kırılgan ve sıra dışı bir özellik göstermiş ve bu nedenle, hükümetler acil çevresel kaygıları değerlendireme ihtiyacı hissetmemiş veya gelecek nesillerin ihtiyaçlarını yansıtan uzun vadeli konuları ihmal etmeleri söz konusu olmuştur.

Çevresel yönetim, kolektif olarak bağlayıcı kararlar yoluyla insanların çevreye erişimini, kullanımını ve çevre üzerindeki etkilerini koordine etmeyi, yönlendirmeyi ve düzenlemeyi amaçlayan toplumsal aktörler arasındaki etkileşimlerin toplamı şeklinde tanımlanabilir. Bu yaklaşım, sürdürülebilir çevresel kararların alınmasını ve doğal kaynakların etkin bir şekilde yönetilmesini desteklemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla çevresel yönetim düzenlemelerinin yetersiz olması çevresel bozulmaların artmasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda, etkili çevresel yönetimin oluşturulması için açık ve uygulanabilir çevre yasaları; çevresel bilgiye halkın erişimi, çevresel karar alma sürecine halkın katılım fırsatı ve adalete erişim dâhil olmak üzere bireysel seviyeden kurumsal seviyeye kadar hesap verebilirlik ve dürüstlük; çevreyle ilgili anlaşmazlıkların, esas olarak mahkemeler aracılığıyla adil ve duyarlı bir şekilde çözülmesine yönelik hükümler gibi unsurlara önem verilmesi gerekmektedir. Çevresel yönetimin güçlendirilmesi için birlikte çalışmak üzere yeni forumlar da dâhil olmak üzere işbirliği çabalarının oluşturulması, çevresel yönetimin daha etkili ve verimli bir hal almasını sağlayabilir. Nitekim Aarhus Sözleşmesi, iyi çevresel yönetimi gerçekleştirebilecek kapasitenin, bağlayıcılığın ve kurumsal alt yapının oluşmasına imkân tanıyan bir nitelik taşımaktadır. Aarhus Sözleşmesi'nin temel amacı, çevresel konularda bilgiye erişimi, karar alma süreçlerine halkın katılımını ve adalete erişimi güvence altına almaktır. Bu nedenle Aarhus sözleşmesi, çevresel demokrasi için sembolik bir araç niteliğindedir. Aarhus Sözleşmesi'nin üç sütunu şeffaf, kapsayıcı ve hesap verebilir iyi çevresel yönetimi teşvik etmek için esastır.

Bu makalede, Aarhus Sözleşmesi'nin çevresel yönetim bağlamındaki önemi ve etkileri incelenecektir. Çevresel yönetimin ana ilkelerinin Aarhus Sözleşmesi'nin üç sütunu bağlamında analizi bu çalışmanın ana araştırma konusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle, yeterli çevre hakkı, çevresel bilgiye erişim hakkı, çevresel karar alma sürecine katılım hakkı ve çevresel konularda adalete erişim hakkı konularına özel dikkat gösterilecektir. Bu makalenin temel amacı, çevresel yönetime yönelik mekanizmaları Aarhus Sözleşmesi perspektifinden incelemektir. Bu analiz, çevresel yönetimin geliştirilmesi ve sürdürülebilir çevre politikalarının teşvik edilmesine katkı sağlayacaktır. Araştırma konusunun gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konması amacıyla nitel bir süreç izlenmiştir. Durum çalışması yöntemi kullanılarak Aarhus Sözleşmesi'nin temel önermeleri ile iyi çevresel yönetimin ana ilkeleri arasındaki bağlantı açıklanacaktır. Ayrıca Aarhus Sözleşmesi'nin bilgiye erişim, halkın katılımı ve adalete eşit erişim haklarıyla ilgili hükümlerinin iyi çevresel yönetimin tesisi ışığında önemli bölümleri olarak sunulacaktır. Veriler ikincil kaynaklardan toplanacaktır.

1. Kavramsal Çerçeve: Çevresel Yönetişim

Çevresel yönetimin, çevreyle ilgili teşvikler, bilgiler, kurumlar, karar verme ve davranışlardaki değişiklikleri hedefleyen müdahaleler ile eş anlamlı olduğunu söylemek mümkündür. Daha spesifik olarak, politik aktörlerin çevresel eylemleri ve sonuçları etkilediği bir dizi düzenleyici süreç, mekanizma ve organizasyona atıfta bulunmak için "çevresel yönetim" kavramı kullanılmaktadır (Lemos vd., 2006: 298). Çevresel yönetim birkaç şekilde tanımlanmıştır (Sancak, 2021: 49). Çevresel yönetim, insanların çevre ile nasıl etkileşimde bulunduğunu şekillendiren kurallar, uygulamalar, politikalar ve kurumlardan oluşur (Hamunakwadi, 2019: 17). Çevresel yönetim, çevresel kaynakların kullanımını mümkün kılan veya kısıtlayan kurumsal düzenlemelerin oluşturulması, yeniden onaylanması veya değiştirilmesi yoluyla çevresel çatışmaların önlenmesi şeklinde ifade edilebilir (Temizel, 2023: 240). Çevresel yönetim, insanoğlunun sağlıklı yaşam standardı ve ekonomik toplumun sürdürülebilir kalkınması ile ilişkilidir. Bu nedenle çevresel yönetimin amacı, kamusal çevresel faydalar ve ilgili toplumsal sonuçlar doğrultusunda bireysel davranışları veya kolektif eylemleri yönetmektir. Çevresel yönetimi anlamak, çevreyle ilgili kararların nasıl alındığını ve sonuçta ortaya çıkan politika ve süreçlerin çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir sonuçlara yol açıp açmadığını anlamaktır (Benetton ve Satterfield, 2018: 2-3). Çevresel yönetim inkâr edilemez bir şekilde başlı başına normatif bir strateji haline gelmiştir. Yönetimin nasıl organize edilmesi

gerektiğine dair birçok tartışma olmakla birlikte, küresel yönetim, piyasa liberalizmi, yeşil ekonomi, yeşil devlet ve yerelleştirilmiş veya merkezi modeller etrafında beş temel tartışma alanı bulunmaktadır (Benson ve Jordan, 2017: 7).

1960'lar ve 1970'ler, çevresel sorunların küresel çapta ciddi bir şekilde ele alınmaya başlandığı dönemlerdir (Sancak ve Bilgili, 2021: 243). Bu dönemde, çevresel sorunların çözümüne yönelik anlaşmalar ve kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, 1972'de İsveç'in Stockholm kentinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı (UNCHE) ve 1973'te kurulan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) bu dönemde kurulmuştur (Temizel, 2023: 234-235). 1980'ler ve 1990'lar çevresel yönetişimin daha da geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde, çevresel sorunların çözümüne yönelik daha kapsamlı ve etkili politika ve uygulamalar geliştirilmiştir. 2000'ler ve sonrası dönem ise, çevresel yönetim daha da karmaşık ve kapsamlı hale geldiği bir dönemdir. Bu dönemde, çevresel sorunların çözümüne yönelik daha çok taraflı ve katılımcı yaklaşımlar benimsenmiştir (Benson ve Jordan, 2017: 5). Örneğin, 2015'te Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG'ler) kabul edilmiştir. Bu dönemler, çevresel yönetişimin dönüm noktalarını temsil eder ve çevresel sorunların çözümüne yönelik daha etkili ve sürdürülebilir bir yaklaşımın gelişimini yansıtmaktadır. Çevre sorunları genellikle teknik, yönetsel veya davranışsal boyutlara sahip olarak görülürken, bu karmaşıklıkların üstesinden gelmek için kapsayıcı bir araç olarak çevresel yönetişime giderek daha fazla dikkat edilmesi gerekmektedir (Benson ve Jordan, 2017: 4-5). Özellikle çevresel yönetişimin amacı, kamusal çevre mallarının ve ilgili toplumsal sonuçların izlenmesinde bireysel davranışları veya toplu eylemleri yönetmektir.

Çevresel yönetişimin bir uzantısı olarak, iyi çevresel yönetim, çevresel hedeflere ulaşmak için uygulanan strateji ve girişimlerin etkinliği ile ölçülmektedir. Bu hedefler kapasite geliştirme, çevresel bilgiye daha fazla erişim, katılım ve adalet şeklinde sıralanabilir (Jeffery, 2005: 1). İyi çevresel yönetim tarihi oldukça karmaşık ve birçok farklı faktörün etkisi altında şekillenmiştir. Ancak modern çevresel yönetişimin temelleri, 20. Yüzyılın ikinci yarısında çevresel sorunların artması ve uluslararası toplumun bu sorunlara daha etkili bir şekilde yanıt verme ihtiyacıyla ortaya çıkmıştır. İyi çevresel yönetim kavramı, her ülkenin kendine özgü sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamına göre özel olarak tasarlanırsa başarılı bir şekilde uygulanma şansı daha yüksek olabilir. İyi çevresel yönetim, çevresel kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi için etkili ve katılımcı bir yaklaşım ifade eder (Sancak ve Bilgili, 2021: 241). Bu yaklaşım, çevresel sorunların çözümüne yönelik karar alma süreçlerinde tüm ilgili tarafların katılımını ve iş birliğini teşvik etmektedir (Mustagfiroh vd., 2020: 281-282). Bilgi, istişare, katılım ve kolektif öğrenme sosyal grupları dâhil etmenin farklı biçimleridir. Sosyal Öğrenme (SL) yaklaşımı bunların hepsini kapsamakta ve ötesine geçmektedir. Öğrenme süreçlerinin kamu politikasına dâhil edilmesi, karmaşık konuları içeren gündemlerde zorunludur. Bir topluluğun veya kuruluşun dayanıklılığı, olumsuz etkileri azaltmayı, zararı hafifletmeyi veya faydalı fırsatları keşfetmeyi amaçlayan eylemlere hazırlanmak ve bunları üstlenmek için mevcut güçlü yönlerin, niteliklerin ve kaynakların birleşimine bağlıdır. SL, yaparak öğrenmeyi öneren süreç odaklı bir yaklaşımdır ve insanların daha geniş sosyal-ekolojik sistemlere fayda sağlayacak şekilde birbirlerinden öğrendikleri bir sosyal değişim süreci olarak tanımlanır. Bu, ortak bir amacı paylaşan insanlar arasında sürekli işbirliğine dayalı çalışma süreçleri yoluyla yapılır ve diyalog, değişim, eylem ve yansıtma içerir. Bu SL sürecinden yeni bilgiler ve ortak çözümler ortaya çıkar ve uygulamada değişikliklere yol açar. Sosyal öğrenme için katılım ilgili merkezi bir unsur, uygulama topluluğu olarak adlandırılır: bir sorunu veya ortak ilgi alanını paylaşan ve fikir, bilgi ve araç paylaşımı yoluyla bilgiyi derinleştirmek ve sosyal etkileşim pratiğine dayalı çözümler aramak için düzenli olarak etkileşimde bulunan bir grup. Uygulama Toplulukları konu, coğrafi kapsam, uzmanlık alanı veya diğer ortak ilgi alanlarına göre organize edilebilir. Ayrıca bu grupların birbirlerini akran olarak tanıyan ve deneyimlerini paylaşmaya ve kendi görüşlerini yeniden düşünmek için başkalarının görüşlerini almaya istekli kişiler tarafından oluşturulması önemlidir. Grup oluşturulduktan sonra, aktif ve sürekli bir karşılıklı katılım sürecinin olması, ilgili taraflar arasında güven ve saygının güçlendirilmesi ve faaliyetler, bilgi ve karar alma süreçlerinde şeffaflığın sağlanması esastır. Uyum gündeminin karmaşıklığı, kamu politikası tasarımı ve kurumlar içinde karar alma süreçlerine yönelik geleneksel paradigmalara meydan okumakta, bireysel ve kurumsal uygulamalarda değişiklikleri teşvik etmeyi amaçlayan sosyal öğrenme için engelleri azaltmayı ve fırsatları artırmayı gerekli kılmaktadır. Kurumsal yönetim örneklerinin ve yapılarının yanı sıra değerlerinin ve kültürel uygulamalarının gözden geçirilmesi için SL'nin uygulanmasıyla normların ve uygulamaların revizyonu ortaya çıkabilir, bu da örneğin daha demokratik veya ortak yönetim uygulamalarıyla, başka bir deyişle ilgili paydaşların aktif katılımıyla karar alma süreçleriyle sonuçlanabilir. Kamu politikası döngüsünün başlangıcında, SL'nin katılım ve seferberlik unsuru, farklı aktörleri sürece dâhil etmek ve tüm süreç boyunca aktif katılımlarını sürdürmek için çok önemlidir. Bu şekilde, politikanın uygulanması için ortak sorumluluk duygusu herkes arasında paylaşılır. Etkili bir Uygulama Topluluğu olabilmek için katılımcıların ortak bir amaç etrafında birleşmiş olmaları ve ilgili kavramlar, girişimin hedefleri, yönetim yapısı ve katılım biçimleri konusunda uyumlu olmaları gerekmektedir (Nicolletta vd., 2020: 3-9).

İyi çevresel yönetişimi bunlarla sınırlı olmamak kaydıyla aşağıdaki kıstasları da kapsamaktadır: halkın kolaylıkla erişilebileceği ve anlayabileceği çevresel bilgilerin sağlanması ve aktif olarak yaygınlaştırılması; halkın hem resmi hem de gayri resmi yollarla çevresel karar alma sürecine katılması ve güçlendirilmesi; yasaların, programların ve girişimlerin uygulanması yoluyla çevre okuryazarı, eğitilmiş, etik ve bilgili vatandaşların teşvik edilmesi; hükümetin daha açık, kapsayıcı, sorumlu ve hesap verebilir hale getiren yasaların, programların ve girişimlerin uygulanması ve etkili uygulama

mekanizmalarını ve yasaları ihlal edenler için dengeli ve orantılı yaptırımlar gerektiren çevre mevzuatının sürekli olarak iyileştirilmesi; yasaları ihlal eden ve çevreye zarar veren kişilerin neden olduğu çevre sorunları için yasal çözümlerin mevcudiyeti; kamu görevlileri ve diğer devlet kurumlarının yanı sıra iş dünyası, sivil toplum ve akademi için çevresel sorun çözme ve halkın katılımı konularında eğitim ve kapasite geliştirme fırsatları sağlanması, çevre programlarının, altyapısının, araçlarının ve mekanizmalarının geliştirilmesi için finansmanın artırılması ve yeterli bütçe tahsisinin sağlanması (Sancak, 2021: 13-14; Sharif, 2016: 109-111).

1.1. İyi Çevresel Yönetişimin İhtiyacı Nedenleri

İyi çevresel yönetim, çevresel kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi ve korunması için önemli bir araçtır. Ayrıca çevresel sorunların çözümüne ve çevresel hedeflerin başarılmasına yardımcı olmaktadır (Bal vd., 2015: 181).

1.1.1. Ekolojik Sınırlar (Ecological Limits)

İnsanlar hayatta kalmak için çevrelerine bağımlıdır. İnsan faaliyetleri nedeniyle ormanların yok olması, tatlı su kaynaklarının kirlenmesi, ozon tabakasının incelmeye, hava kirliliği, iklim değişikliği, fosil yakıtların giderek tükenmesi, canlı türlerinin azalması ve yok olması doğal çevrenin sınırlandırılmasının ve akılsızca kullanılmasının göstergeleridir (Gür, 2008: 2). Çevresel sürdürülebilirliğin önemli bir yönü, doğal kaynakların korunmaya devam etmesini ve çevrenin insanlığı desteklemek için var olmaya devam etmesini sağlamaktır (Fitzpatrick, 2020: 137). Temel felsefe, Rio Zirvesi ve Gündem 21'de değerlendirildiği gibi, mevcut ve gelecekteki refahı belirlemek için ekonomik ve sosyal kriterlerin rehberliğinde kaynak verimliliğini artırırken doğal kaynakların rasyonel kullanımını sağlamaktır (Fitzpatrick ve Mullally, 2019: 1). Bu bağlamda kilit konu, doğal dünyanın taşıma kapasitesinin nasıl kullanıldığıdır. Bir alanın destekleyebileceği maksimum birey sayısı taşıma kapasitesi olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda taşıma kapasitesi, kaynağın organizma sayısına oranı olarak da ifade edilebilir. Örneğin, bir mera kapasitesi aşırı otlatma ile aşılmış olur. Bu da bitkinin yenilenmesini zorlaştırır. Buradan anlaşılacağı üzere, taşıma kapasitesi aşıldığında ekosistem bozulur ve çevre sorunları ortaya çıkar. Canlılar arasındaki besin ağı korunarak ve doğanın taşıma kapasitesi aşılmayarak doğanın dengesi korunur. Ancak bu denge insanın doğaya müdahalesi ile bozulabilir. Ekolojik kaynakların aşırı kullanımı sonucunda ormansızlaşma ve biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalıyoruz. İşte bu nedenle çevresel yönetim bu konuda önemli bir ilke olarak görülmelidir. Çözümler ekolojik sınırlara saygı gösterilerek bulunur.

1.1.2. Gelecek Kaygısı (Concern for the future)

Çevre sorunları, insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak günümüzün en önemli küresel sorunlardan biri haline gelmiştir. Aslında, çevrenin bozulmasının ve dünyanın karşı karşıya olduğu tüm çevre sorunlarının ana nedenleri insanlardır. Hem koruma hem de bozulma insan davranışlarından kaynaklanmaktadır. Çevresel bozulma şimdiki neslin insani gelişimini etkilemekte ve gelecek nesillerin geçim kaynaklarını tehdit etmektedir. Tükenebilir doğal kaynakların azalması da insanların geçim kaynaklarını şimdi ve gelecekte etkilemektedir (Sophia ve Devi, 2020: 125). Bu durumda iyi çevresel yönetim, çevresel kaynakların yönetilmesi ve korunması için önemli bir araçtır. İyi çevresel yönetim, çevresel sorunların çözümüne ve çevresel hedeflere ulaşılmasına katkıda bulunmaktadır (Bal vd., 2015: 181).

Geçtiğimiz birkaç yüzyılda, insani gelişme olumsuz iklim koşullarına ve değişikliklere yol açmış, çevresel zararı azaltmak için daha iyi kaynak yönetimi ve adaptasyon gerektirmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin doğal kaynaklara erişimini ve mevcut nesille eşit veya daha iyi bir yaşam tarzına sahip olmalarını sağlamak için çok önemlidir (Baker, 2006: 108). Bu nedenle, çevresel planlar ve eylemler hem kısa vadeli hem de uzun vadeli eğilimleri ele almalı ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalıdır. Çünkü insanlar eylemleriyle çevreyi olumsuz yönde etkilemiş ve gezegenin ve gelecek nesillerin hayatta kalmasını tehlikeye atmıştır (Klarin, 2018: 67). Sonuç olarak, gelecek nesillerin kaynaklardan mahrum kalacağı endişesiyle bilinçsizce tüketilen ve zarar gören kaynaklar koruma altına alınmaktadır (Kırışik, 2013: 283). Bu bağlamda beklenti, çevresel yönetişimin gelecek nesillere karşı sorumluluğun yerine getirilmesi için iyi bir araç olacağı yönündedir.

1.1.3. Ortaklık (Partnerships)

Ortaklıklar her şeyden önce çevre ve ilgili konuların yönetişiminin bir parçası olan ve onu şekillendiren yeni kurumsal düzenlemeler olarak düşünülebilir. Ayrıca birlikte çalışma, fikir birliği oluşturma ve yansıtıcı işbirliği yoluyla demokrasi açığını kapatmak ve dengelemek için uygun mekanizmalar sağlamaya yönelik bir paradigma olarak da görülebilirler (Huijstoe vd., 2007: 79). Doğası gereği ortaklıklar, ortak bir hedef doğrultusunda birlikte çalışmaya yönelik sürekli bir taahhüdü temsil etmektedir. Aynı zamanda kamu politikalarının ve programlarının tasarlanmasında hem hükümetin hem de sivil toplumun tarafından karşılaştığı zorluklara yönelik umut verici bir yaklaşımdır (Edgar vd., 2006: 7-19). Uyum ve yaptırım uygulamaya yönelik ortaklık yaklaşımları, orantılı, açık, katılımcı, etkili ve hesap verebilir olmaları koşuluyla, tüm taraflar arasında iyi bir iletişim ve tutarlı bir yaklaşım yoluyla iyi çevresel yönetim ortamı yaratmak için birçok fırsat sunabilir (Harman, 2005: 8). Ortaklıkları ortaya çıkaran temel nedenlerden biri, birlikte çalışmanın tek başına çalışmaktan daha etkili olduğu inancıdır. Birlikte çalışmanın etkili bir yolu olarak ortaklıklar, sorunların ayrıntılı doğasına, kurumsal

ortama, siyasi faktörlere, deneyimlere ve kültürlere bağlı olarak farklı yerel bağlamlarda işe yaramaktadır. Başarılı bir ortaklık için tek bir model yoktur, çünkü ihtiyaçlar her zaman koşullara özgüdür. (Förschner vd., 2006: 3). İyi çevresel yönetim perspektifinden bakıldığında ortaklıklar, kolektif sorumluluk, karar alma ve planlama sağlamak için ilgili tüm tarafların ittifakıdır (Baker, 2006: 108).

1.1.4. Eşitlik ve Adalet (Equity and Justice)

Çevresel adalet, 1970'lerden bu yana küresel çevre sorunlarının ele alınmasında odak noktası olmuştur. Bu söylem toksik atık ticareti, ozon tabakasının incilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması ve küresel ısınma gibi konuları ele almak için kullanılmıştır (Orhan, 2009: 59). Çevresel adalet kavramı, çevresel kaynakların adil ve hakkaniyetli kullanımı ve korunması etrafında dönmekte ve bu sorunların adil yönünü vurgulamaktadır. Çevresel adalete ulaşmak için iyi bir çevresel yönetim şarttır. Bu, çevreye duyarlı uygulamaların, sosyal adaletin ve eşitlikçi ekonomik kalkınmanın bütünleştirilmesini içerir. İyi yönetişimin amacı, insanların refahlarını iyileştirme veya sürdürme fırsatına sahip oldukları adil bir toplum yaratmaktır (Baker, 2006: 108). Bireylerin sadece şimdiki zamanda değil, geçmiş nesillerin bir sonucu olarak var olduklarını ve gelecek nesiller için de var olmaya devam edeceklerini kabul etmek önemlidir. Bu nedenle, kararlarımızın gelecek nesiller üzerindeki etkisini göz önünde bulundurmak önemlidir (Aydın, 2019: 11-12). Gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için mevcut neslin haklarını korumak çok önemlidir (Bozlağan, 2005: 1020). Buna, her birey için temel çevresel haklar olan temiz hava ve su hakkı da dâhildir. Dolayısıyla bu haklar tehdit altındaysa şimdiki neslin, hem kendisi hem de gelecek kuşaklar için özverili bir şekilde çözüm yolları araması ve bu sorunu en aza indirmeye çalışması gerekmektedir (Aydın, 2019: 20). Bu durumu yönetebilmek içinde çevresel yönetim gereklidir.

1.2. Çevresel Yönetişimin Hedefleri ve Özellikleri

İyi çevresel yönetişimin temel hedefleri; sürdürülebilirlik, katılım ve işbirliği, şeffaflık ve hesap verebilirlik, adillik ve eşitlik, etkinlik ve verimlilik şeklinde sıralanabilir (Benetton ve Satterfield, 2018: 6-7). Bu hedefler, çevresel yönetişimin temel prensiplerini oluşturur ve çevresel sorunların çözümüne yönelik daha etkili ve sürdürülebilir bir yaklaşımı teşvik eder (Mustaghfiroh vd., 2020: 282-284). İyi çevresel yönetim çeşitli çıktılar sağlar. Bunlar arasında: çevresel sürdürülebilirlik, ekosistemi koruma, hava ve su kalitesi, iklim değişikliği azaltımı, çevresel adalet, sosyal ve ekonomik kalkınma, çevresel bilinçlilik ve çevresel risklerin azaltımı yer almaktadır. Dolayısıyla, iyi çevresel yönetim, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını sağlar (Mustaghfiroh vd., 2020: 282), ekosistemlerin korunmasını ve iyileştirilmesini destekler, hava ve sus kalitesinin iyileştirilmesine yardımcı olur. Ayrıca iyi bir çevresel yönetim, sera gazı emisyonlarını azaltarak iklim değişikliği ile mücadeleye katkıda bulunur. Bunun yanı sıra, sosyal ve ekonomik kalkınmayı destekler.

Çevresel yönetim yapıları ve süreçleri farklı şekillerde bir araya gelebilmektedir (Bennett ve Satterfield, 2018: 6). Çevresel yönetişimin temel amacı, çevresel sistemlerin işleyebilme ve türlerin, habitatların veya biyolojik çeşitliliğin devamı yoluyla ekosistem hizmetleri üretme yeteneğini korumak veya geliştirmektir. Çevresel yönetişimin kurumsal, yapısal ve prosedürel unsurlar genelinde eş zamanlı olarak dikkate alınması gereken dört genelleştirilebilir amaca sahip olduğunu (etkili olmak, eşitlikçi olmak, duyarlı olmak ve sağlam olmak) söylemek mümkündür. Etkin çevresel yönetim, çevresel sorunların karmaşıklığını ve çeşitliliğini dikkate alır ve bu sorunların çözümü için çok paydaşlı bir yaklaşım benimser (Pal, 2017: 15). Etkili yönetim, kaliteli liderlik sergileyerek personeli, gönüllüleri ve üyeleri motive etmektedir. Gönüllü kuruluşlara ve sektöre daha geniş bir kamu güveni sağlamaktadır (Lipson, 2012: 2). Etkili çevresel yönetim uygulaması, sahiplenme duygusunu tetiklemekte ve insanları karar alma sürecine dâhil ederek güçlendirmek ve onları etkileyen çevresel sorunlara çözüm bulmaya katılımları konusunda isteklendirmektedir (Sharif, 2016: 98). Adil yönetim, hem hukukun üstünlüğünün hakkaniyetli uygulanması hem de toplum içinde zenginlik ve fırsatların dağılımı ile ilgilidir (Bierman vd., 2014: 3). Adil çevresel yönetim, çeşitli paydaşların bakış açılarını, bilgi sistemlerini, değerlerini, kültürlerini ve haklarını tanıyan, saygı duyan ve bunları kapsayan politikalar ve süreçlerle başlar. Ayrıca adil çevresel yönetim, çevresel adaletin sağlanması ve çevresel eşitsizliklerin azaltılması için önemli bir araçtır (Kahar ve Nathh, 2018: 2). Tüm bireyler refahlarını geliştirme veya sürdürme fırsatına sahiptir (Jindal, 2014: 114). Duyarlı olma hedefi, çevresel yönetişimin hem değişen çevresel ve sosyal koşullara hem de farklı bağlamlara uyarlanabilir olmasını sağlar (Sharif, 2016: 97). Böylece çevresel etkilerin azaltılması, doğal kaynakların korunması ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması için çeşitli politika ve uygulamaları içerir (Pal, 2017: 15). Duyarlı çevresel yönetim düzenlemelerine öğrenme, öngörü, uyarlanabilirlik, yenilik ve esneklik örnek olarak verilebilir. Kurumsal ve sosyal öğrenme, sürekli izleme ve değerlendirme, iletişim ve çevresel yönetim sosyal ve ekolojik performansı üzerine yansıtma yoluyla gerçekleşmektedir (Bennett ve Satterfield, 2018: 8). İyi yönetişimin, kitlelerin ihtiyaçlarına açık olması ve söz konusu topluluğun taleplerini uygun ve duyarlı bir şekilde karşılaması durumunda başarılı olacağı düşünülmektedir (Kahar ve Nath, 2018: 2).

1.3. Küresel Düzeyde Çevresel Yönetişim

Çevre sorunlarının nedenleri karmaşık ve çeşitlidir. Bunlar arasında, parçalı politikalar, yetersiz izleme ve değerlendirme, mali kısıtlamalar, kurumsal tutarsızlıklar, meşruiyet kaygıları, ulus devletlerin çatışan talepleri, teknoloji transferleri, sürdürülebilirlik ve kalkınma konusundaki farklı görüşler, hem eski hem de yeni nesiller arasında küresel okuryazarlık ve çevre bilinci eksikliği yer almaktadır. Küresel çevre sorunları acil ilgi gerektirmekte ve küresel çok taraflı işbirliğini etkili bir küresel çevre yönetişimi için elzem kılmaktadır (Sharif, 2016: 87-88). Küresel çevre yönetişimi, küresel çevre koruma süreçlerini düzenleyen çeşitli kuruluşları, politikaları, finansman mekanizmalarını, kuralları, prosedürleri ve normları ifade eder. Zaman içinde, çevresel tehditler konusunda artan bir farkındalık ve bu sorunların küresel olarak ele alınması için gösterilen çabalar olmuştur. Ancak, küresel çevre yönetişimi parçalanma, mükerrerlik, dağınık yetki ve zayıf düzenlemelerle karakterize edilmektedir. Çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirme fikri, 1970'lerde agresif endüstriyel davranışların doğa ve çevre için tehlike oluşturduğunun anlaşılmasıyla ortaya çıkmıştır. Çevre sorunları yaklaşık 30 yıldır insanlık için bir tehdit oluşturmaktadır ve bu sorunların algılanışı ve kapsamı zaman içinde değişmiştir. Bu durum, yerel topluluklar, sivil toplum kuruluşları ve ulusal ve uluslararası kurumları içeren kolektif eylem çağrılarına yol açmıştır. Artan küreselleşmeyle birlikte, uluslararası kuruluşlar dünya siyasetinde merkezi aktörler ve küresel değişimin araçları haline gelmiştir. Özellikle siyasi sınırları aşan çevresel tehditlerin yönetilmesi, çeşitli paydaşları içeren yeni küresel, bölgesel, ulusal ve yerel tepkiler gerektirmektedir. Ancak, küresel çevre yönetişimindeki parçalanma ve tutarsızlıklarla ilgili endişeler devam etmekte ve bu da yavaş ilerlemeye neden olmaktadır. (Sharif, 2016: 89-90). Küresel çevresel yönetişimin karşılaştığı bazı engeller ve zorluklar bulunmaktadır. Bunlar; biyolojik çeşitliliği korumak ve afet riskini azaltmak için ilgili ulusal hükümetlerden uzun vadeli bütçe taahhütlerinin nasıl güvence altına alınacağı; kirliliğin önlenmesi ve çevrenin korunması için hükümet, hükümetin farklı sektörleri, Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar), özel sektör ve STK'lar arasında etkili koordinasyon ve işbirliğinin nasıl sağlanacağı; çevreye tarım, sağlık, eğitim ve güvenlik gibi diğer kalkınma sektörlerine göre nasıl öncelik verileceği; halk arasında çevre bilincinin nasıl artırılacağı ve geliştirileceği şeklinde sıralanabilir (Haque, 2017: 11).

2. Aarhus Sözleşmesi Hakkında Genel Bilgiler

Avrupa için Çevre sürecinin bir parçası olarak 1998 yılında Danimarka'nın Aarhus kentinde düzenlenen Dördüncü Bakanlar Konferansında kabul edilen ve Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) tarafından hazırlanan Sözleşme, üç yıl sonra 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. İnsan hakları ve çevrenin korunması Aarhus Sözleşmesi ile birbirine bağlanmıştır. İnsanların yeterli bir çevreye olan ihtiyacı, Sözleşme'ye taraf olan ülkeler tarafından yasal olarak bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle Aarhus Sözleşmesi, çevresel insan hakları alanında uluslararası yasal standartlar oluşturmaya yönelik en iddialı girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. (Dudykina, 2018: 98-99). Sözleşme, Rio Bildirgesinin 10. İlkesinin devamı niteliğinden olduğu için çevresel hakları ilişkin en önemli uluslararası antlaşma niteliğini kazanmıştır (Sancak, 2021: 226). Ekim 2017 itibarıyla, Avrupa Birliği de dâhil olmak üzere 47 ülke sözleşmeye taraftır. Aarhus Sözleşmesi şeklinde ifade edilen bu sözleşme, kaliteli bir çevrede yaşama hakkını korumaya yönelik ilk uluslararası anlaşmadır. Sözleşme, çevresel konularda karar alma sürecinde vatandaşların etkisini güçlendirerek ve genişleterek, çevre standartlarının ulusal düzeyde uygulanmada pekiştirilmesini amaçlamaktadır (Somurman, 2017: 323).

Aarhus Sözleşmesi, uluslararası anlaşmaların müzakere edilmesi ve uygulanmasında halkın katılımına yönelik yeni bir süreç başlatmakta ve demokratik bir bağlamda halk ile kamu makamları arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Bunun sonucunda sözleşme, bir çevre anlaşması değil; aynı zamanda hükümetin hesap verebilirliği, şeffaflığı ve yanıt verebilirliğine ilişkin bir sözleşmedir (Lavrysen, 2010: 653). Sözleşmenin giriş bölümünde ve "Herkes kendi sağlık ve refahına uygun bir çevrede yaşama hakkına ve bireysel olarak ve diğerleriyle birlikte, şimdiki ve gelecek nesillerin yararı için çevreyi koruma ve iyileştirme yükümlülüğüne sahiptir." belirten 1. Maddesinde yeterli çevre hakkını güvence altına almaktadır. Sözleşme, bireylerin Sözleşme'de yer alan insan haklarından yararlanmaları yoluyla çevrenin korunması ve iyileştirilmesi yükümlülüğünü ortaya koymaktadır (Dudykina, 2018: 99).

Aarhus Sözleşmesi, demokrasinin hem kendi içinde iyi hem de işleri halletmenin iyi bir yolu olduğu varsayımına dayanan bir tür demokratik iyimserliği temsil etmektedir (Lee, 2023: 756-760). Sözleşmenin, kamu yetkililerinin ve vatandaşların, şimdiki ve gelecek nesillerin yararı için, doğal çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için kolektif ve bireysel sorumluluk almalarını sağlamak ve böylece sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için tasarlandığı söylenebilir (Kubiak, 2018: 361). Aarhus Sözleşmesi'nin ana metni, 1 giriş, 22 madde ve 2 Ek olmak üzere üç bölümde oluşmaktadır. Sözleşmenin giriş kısmında, çevrenin korunması, şimdiki ve gelecek nesillerin sağlıklı ve kaliteli bir çevrede yaşama hakkının tanınması, kamuoyunun aynı doğrultuda bilinçlendirilmesi ve çevreye ilişkin uluslararası belgeler doğrultusunda çevre konularına katılımın sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Aarhus Sözleşmesi'nin ilk bölümü (1-3. maddeler), sözleşmeye ilişkin genel hükümleri kapsamaktadır (Güneş, 2010: 303). Aarhus Sözleşmesi'nin ikinci bölümünde (4-9. maddeler),

sözleşmenin, üç evrensel çevre hakkını ortaya koymaktadır (Giviashvili, 2011: 63). Aarhus Sözleşmesi'nin üçüncü bölümde (10-22. maddeler) ise, sözleşmeyle alakalı diğer konuların yer aldığı görülmektedir.

2.1. Çevresel Bilgiye Erişim

Çevresel bilgi edinme hakkı, Aarhus Sözleşmesi'nin 4. ve 5. Maddelerinde öngörülen ilk "sütunudur" (Pocuca vd., 2018:1618). Sözleşme bu hakkı pasif bilgi edinme hakkı ve aktif bilgi edinme hakkı olarak ikiye ayırmaktadır. Aktif hak, kamu üyelerinin meşru bir menfaat göstermek zorunluluğu olmaksızın kamu makamları tarafından tutulan çevresel bilgilere erişim talebinde bulunabileceğini belirten 4. Madde de düzenlenmiştir. Aarhus Sözleşmesi, Tarafların çevresel bilgiye erişim hakkı bağlamında çevresel bilgi taleplerini proaktif bir şekilde ifşa etmek ve yanıtlamak için usule ilişkin yükümlülükleri yerine getirmelerini gerektirmektedir. Bu yükümlülükler büyük önem taşımaktadır. Çünkü yerel çevresel bilgi rejimlerinin ölçüldüğü normatif kriterlerin belirlenmesinde kritik bir rol oynarlar (Whitterker vd., 2019: 465-485). Bu sütunun amacı, halkın çevrelerinde neler olduğunu anlamaları için çevresel bilgiye erişiminin gerekli olduğu yönündedir (Laernoës, 2011: 24).

4. Madde, çevresel bilgilerin talebin yapılmasından itibaren bir ay içinde veya bu sürenin bilginin hacmi ve karmaşıklığına bağlı olarak uzatılması halinde en geç iki ay içinde erişime sunulması gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Çevresel bilgi talepleri 4. Madde de belirtilen gerekçelerle reddedilebilir. Tarafların ret gerekçelerini kısıtlayıcı bir şekilde yorumlamaları ve talep edilen bilginin çevresel emisyonlarla ilgili olup olmadığını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Hem 4. Madde hem de 5. Madde, yükümlülüklerin ulusal mevzuat çerçevesinde uygulanacağını belirtmektedir; bu da Sözleşme Taraflarına hangi bilgilerin saklanması gerektiğine karar verme konusunda önemli ölçüde takdir yetkisi vermektedir (Pocuca vd., 2018: 1618). 5. Madde, çevresel bilgileri aktif olarak toplamak ve yaymak için kamu makamlarının görevlerini ortaya koymaktadır (Laernoës, 2011: 27). Kamu otoriteleri, kendileri ile ilgili çevresel bilgilere sahip olmalıdır ve bu bilgileri güncellemelidirler. Sözleşme bu gerekliliğin nasıl uygulanacağı konusunda pek yol göstermemektedir. Ama taraflardan düzenli bir bilgi akışı sağlayan sistemler kurması beklenmektedir. Bu sistemler, halkın talep ettiği bilgileri sağlamalarına yardımcı olmaktadır (Ebbesson vd., 2014: 97).

2.2. Halkın Katılımı

Halkın çevresel karar alma sürecine katılma hakkı Sözleşmenin 6. 7. ve 8. Maddeleri çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu hak, spesifik faaliyetler, plan, program ve politika taslaklarının yanı sıra idari düzenleme alanında da sağlanmaktadır (Pocuca vd., 2018: 1619). Halkın katılımı, vatandaşların yaşamlarını ve çevrelerini etkileyen kararlara katılma ve bunlardan haberdar olma hakkı demektir (Giviashvili, 2011: 87). Bireyler hem kendi çıkarları, hem de çevreyi koruma istekleri nedeniyle genellikle bilgi toplama ve karar alma sürecinde yer alma isteğinde olmaktadır. Bu nedenle tarafların, halkın bilgi ve katılım haklarını kullanabileceği açık, düzenli ve şeffaf bir sistem oluşturmaları gerekir (Silina, 2011 :10).

6. Madde, "belirli faaliyetlere" izin veren kararlara uygulanır: Sözleşme'de listelenenler ve "ulusal hukuka uygun olarak" listelenmeyen "çevre üzerinde önemli etkisi olabilecek" faaliyetler. "İlgili kamuya" başvuru ve karar alma süreci hakkında "erken" ve "yeterli, zamanında ve etkili bir şekilde" bilgi verilmelidir; "Mevcut olur olmaz", faaliyet ve çevresel etkileri hakkında daha ayrıntılı bilgi sağlanmalıdır. Karar vericiler nihai kararın gerekçelerini sunmalıdır (Lee, 2023: 761). 7. Madde "plan ve programlarla" ve açıkça "politikalarla" ilgilidir. "Çevreyle ilgili" plan ve programlarla ilgili olarak, 7. Madde, "kamuya gerekli bilgilerin sağlanması koşuluyla, şeffaf ve adil bir çerçeve içerisinde halkın katılımı için uygun pratik ve/veya diğer hükümleri" gerektirmektedir (Lee, 2023: 761).

8. Madde, yürütme düzenlemelerinin ve genel olarak uygulanabilir, yasal olarak bağlayıcı normatif araçların veya yasal olarak bağlayıcı kuralların hazırlanmasıyla ilgilidir: "taraflardan her biri, uygun bir aşamada ve seçenekler hala açıkken, etkin halk katılımını teşvik etmek için çaba gösterecektir". 8. Madde, etkili katılım ve taslak kuralların yayınlanması için yeterli zaman dilimlerini gerektirir. Etkili katılımlar için yeterli zaman dilimleri belirlenmelidir. Zaman dilimleri katılım fırsatlarını anlamada ve girdilerini en üst düzeye çıkarma imkânı sunmaktadır (Kamer, 2018: 12).

2.3. Adalet Erişim

Adalet erişim, halkın bilgilendirme, katılım ve düzenleyicileri ve kirleticileri çevresel zararlardan sorumlu tutma haklarını kullanabilmelerini kolaylaştırdığı için "erişim haklarının" temelini oluşturmaktadır. (Pancovics, 2023:145). Ayrıca ulusal ve uluslararası düzeyde çevresel yönetişimin ve sürdürülebilir kalkınma hukukunun geliştirilmesinin temel bileşenlerinden biridir. Çevresel konularda adalet erişim hakkı Sözleşme'nin 9. Maddesi ile güvence altına alınmıştır. Sözleşme kapsamında yer alan önceki iki haktan herhangi birinin ihlal edildiği durumlarda uygulanmaktadır (Kalisz, 2021: 279-280). Adalet erişim ile ilgili hükümler tam olarak çevre hukukunun tüm sorunları için geçerlidir (Ebbesson vd., 2014: 187-188). Ayrıca hem dikey hem de yatay hukuki ilişkiler, kamuoyuna adalet hükümlerine erişim izni verdiği için özel kişiler ve kamu otoritesi tarafından taahhüt edilen eylem ve ihmallere meydan okumak için sözleşmenin üçüncü ayağı olan adalet erişim çevre konularında daha büyük kontrol sağlamaya yönelik bir girişim olarak görülebilir (Giviashvili, 2011: 103).

Bunun yanında, halkın iç hukukun uygulanmasına yardımcı olması ve dolayısıyla doğrudan çevre ile ilgili hukukun üstünlüğünü güçlendirmektedir.

3. Çevresel Yönetişimin Dönüştürülmesi İçin Bir Güç Olarak Aarhus Sözleşmesi

Aarhus Sözleşmesi, çevresel yönetişimin dönüştürülmesinde önemli bir güç olarak kabul edilebilir. Sözleşme, çevresel karar alma süreçlerine katılımı artırmayı, çevresel bilincin artırılmasını ve çevresel adaletin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu hedefler, çevresel yönetişimin dönüştürülmesi için önemli adımlardır. Çünkü Sözleşme, çevresel yönetişimde katılımcılığı ve şeffaflığı teşvik etmektedir. Böylece, Sözleşme'nin uygulanması ve geliştirilmesi, çevresel yönetişimin daha etkili ve sürdürülebilir olmasına yardımcı olmaktadır. İnsan sağlığına ve refahına uygun bir ortamda yaşama temel insan hakkını bilgiye erişim, halkın çevresel konulardaki kararlara katılımı ve adaletle erişim haklarına ilişkin usul güvenceleriyle ilişkilendiren ilk uluslararası antlaşma olduğunu söylemek mümkündür (Goldeman, 2004: 231-232). Aynı zamanda Aarhus Sözleşmesi sözleşmeye taraf olan ülkelerin hükümetlerine, bilhassa yürütme organına yükümlülükler yüklemektedir. Bu anlamda Aarhus Sözleşmesi doğrudan belirli demokratik yönetim geleneklerine dayanmakta ve bu tür geleneklerin eksik olduğu ülkelerde bir dönüşüm süreci gerektirmektedir.

Çevresel yönetim, vatandaşların çevresel sonuçları etkileme yetkisine sahip olmasını gerektirmektedir. Bu tür yetkilendirmeyi gerçekleştirmek için vatandaşların, çevresel bilgilere, karar verme süreçlerine veya bu süreçlere katılma fırsatlarına, reddedilen bilgilere ya da tazminat ve yasal çözüm yolları elde etme fırsatına erişimi olmalıdır. Bu erişim türleri, çoğu uluslararası belgede ve kararlarda çevresel yönetişimde şeffaflığın temel ilkeleri olarak tanımlanmaktadır. Bu erişim ilkelerinden biri veya daha fazlası reddedilirse, herhangi bir çevresel yönetim politikasında çevresel yönetişimin etkinliği ve meşruiyeti kısıtlanacaktır (Ramkumar vd., 2004: 3). Aarhus Sözleşmesi'nin çevre ve insan haklarını koruması ve halkı dâhil etmeye odaklanması, hükümetleri bugün dünyamızın karşı karşıya olduğu iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, yoksulluğun azaltılması gibi çok boyutlu zorlukları ele alma çabalarında hesap verebilecek bir mekanizma sağlamaktadır (Gokhelashvili, 2015: 3).

3.1. Çevresel Bilgiye Erişim

Çevresel bilginin mevcudiyeti, halkın çevresel yönetişimin çevresel konularla ilgili politika ve uygulamaları hakkında fikir edinmesini sağlamaktadır. Çevresel verilerin erişilebilirliği çevresel yönetişimin etkinliğini kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda çevre politikalarının ve uygulamalarının eşitliğini ve kapsayıcılığını garanti altında tutmaktadır. Ayrıca, kamuoyunun çevre bilincini güçlendirmektedir. Sözleşme, giriş bölümündeki çeşitli ifadelerde açıkça belirtildiği üzere, yönetişimde mümkün olan en yüksek derecede şeffaflığın sağlanması ilkesi üzerine kurulmuştur. 4. Madde, 1. paragraf uyarınca, "kamu makamlarının" ellerinde bulunan veya kendileri tarafından talep edilen "çevresel bilgi" içeren belgelerin "kamuya açık" kopyalarını vermeleri öngörülmüştür (Oliver, 2013: 1433-1434). Çevre politikasında eşitliği teşvik etmek ve adaleti sağlamak için çevresel karar alma süreçlerinde şeffaflığı sağlamak çok önemlidir. Ayrıca, çevreyle ilgili karar alma süreçlerinin meşruiyetini güçlendirmektedir. Dahası, bilgiye erişim, şeffaflığa dayalı etkili bir yönetim çerçevesinin temelini oluşturmaktadır (Ertürk, 2018: 11). Şunu da kabul etmek gerekir ki, sadece şeffaflık gerektiren yasaların çıkarılması, vatandaşların bilgiye gerçekten erişebilmelerini sağlamak için yeterli değildir. Yasalar çıkarıldıktan sonra, bilginin düzenli olarak toplanması ve dağıtılması için usul ve idari çerçevelerin hazırlanması gerekmektedir. Böylece Sözleşme, çevresel bilgilerin toplanması ve dağıtılması konusunda kamu makamlarına düşen yükümlülükleri ortaya koymaktadır. 5. Madde bu alana önemli bir katkı sağlamaktadır (Ramkumar ve Petkova, 2007: 5). İlk sütunun amacı, halkın çevresel bilgiye erişimini garanti altına almak ve böylece vatandaşların yakın çevrelerinin durumunu anlamalarını sağlamaktır. Ayrıca, belgede halka söz konusu bilgilerle ilgilenme fırsatı verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla amaç açıktır: halk bilgilendirilmeli ve yapıcı bir şekilde katılımına izin verilmelidir (Laerno, 2011: 21). Sözleşme, elektronik bilgi de dâhil olmak üzere yeni bilgi biçimlerine özellikle vurgu yapmaktadır. Bilgi teknolojilerinde süregelen gelişmeler ve elektronik bilgi ve iletişim biçimlerinin kullanımına doğru yaşanan kayma ışığında Sözleşme, bilginin internet ve diğer dijital sistemler aracılığıyla erişilebilirliği sağlayacak şekilde aktarılması için bir yükümlülük yaratma ihtiyacını kabul etmektedir. Sonuç olarak, çevresel bilgilerin elektronik ortamda erişilebilirliğini kolaylaştırmak amacıyla işbirliği yapmak taraf devletlerin görevidir. Buna paralel olarak Sözleşme, elektronik veri tabanlarının kamu tarafından erişilebilir olmasını şart koşmaktadır. Bu gerekliliklerin yerine getirilmesi bir dizi farklı yolla gerçekleştirilebilir. Yukarıda belirtilen gereklilikler, doğrudan erişimi kolaylaştırmak için telekomünikasyon ağlarının kullanılması, aranabilir veri tabanlarının oluşturulması, birbirine bağlı veri tabanlarının kurulması ve çeşitli bilgi kategorileri sağlayabilen veri tabanlarının oluşturulması da dâhil olmak üzere bir dizi yolla karşılanabilir. Sonuç olarak, bireylerin çevresel bilgiye erişim hakkı olduğu ileri sürülebilir. Kamu makamlarının çevresel bilgileri toplaması ve bunları çevreye duyarlı bir şekilde yayması zorunludur. Ayrıca, bilginin sağlanması, talep edilme şekline uygun olmalıdır. Talep edilen bilgi, Sözleşme'de belirtilen zaman dilimleri içinde sağlanmalıdır.

3.2. Halkın Katılımı

Çevresel yönetim, hükümet, sivil toplum kuruluşları, yerel topluluklar ve diğerleri dâhil olmak üzere çeşitli paydaşların çevresel politika ve uygulamaların oluşturulması ve uygulanmasına katılımını içeren bir ve aynı zamanda bir süreçtir. Çevresel yönetim süreci, hükümet kuruluşları, sivil toplum örgütleri, yerel topluluklar ve diğerleri dâhil olmak üzere çeşitli paydaşların çevresel politika ve uygulamaların oluşturulması ve uygulanmasına katılımını gerektiren bir süreci ifade etmektedir. Halkın çevresel yönetime katılımı bu sürecin çok önemli bir yönüdür, bu sayede halk çevre politikalarının potansiyel etkileri hakkında görüşlerini ifade edebilir. Böylece çevresel yönetim daha kapsayıcı ve demokratik bir karar alma sürecini kolaylaştırmakta, bu da çevre politikalarının etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır. Bu, halkın katılımının karar alma sürecinde şeffaflığı artırmaya hizmet ettiği ve böylece yönetim organlarının hesap verebilirliğini güçlendirdiği anlamına gelmektedir. Bu da alınan kararların demokratik meşruiyetini temin etmektedir. Sonuç olarak, etkili çevre yönetimi katılımcı bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu, çevresel karar alma süreçlerinin etkinliğinin ve sürdürülebilirliğinin artırılmasını kolaylaştırmaktadır. Beklenti, mümkün olan en uygun kararın alınması amacıyla ortak eylem ve karşılıklı çaba yoluyla daha iyi bir çevresel yönetimin elde edilmesidir (Gokhelaşvili, 2015: 2).

Katılımcı bir yaklaşım, iyi çevresel yönetimin temel bir ögesidir. Ortak eylem ve karşılıklı çabalar yoluyla, mümkün olan en uygun kararın alınmasıyla daha etkili bir çevre yönetimine ulaşılacağı öngörülmektedir (Gokhelaşvili, 2015: 2). Dellinger, halk katılımının yalnızca çevresel demokrasinin bir özelliği değil, aynı zamanda etkili yönetimin de temel bir yönü olduğunu ileri sürmektedir (Dellinger, 2012: 313). Halk katılımının, kaynakların etkili yönetimi ve insanların çevresini korumak için uygun araçların geliştirilmesi için hesap verebilirliği artırma potansiyeli konusunda neredeyse evrensel bir fikir birliği olduğu sonucuna varılabilir (Plessis, 2008: 26). Çevresel hususların devletin karar alma süreçlerine tam olarak entegre edilmesi, halkın katılımının sağlanmasına bağlıdır. Yetkili makamların doğru, kapsamlı ve güncel bilgilere sahip olması bir zorunluluktur. Halk bu bilginin önemli bir kaynağı olarak görülebilir. Kararların kaliteli olmasını sağlamak için Sözleşme, karar alma sürecine halkın katılımının avantajlı olduğunu düşünmektedir. Kamuoyu, hem kendi yararı hem de çevrenin korunması için bilgi edinme ve karar alma süreçlerine sıklıkla dâhil olmak arzusunda. Tarafların, halkın bilgi edinme ve katılım haklarını kullanabileceği erişilebilir, yapılandırılmış ve şeffaf bir sistem kurmaları zorunludur.

3.3. Yargısal Başvuru

Adalet erişim ve çevresel yönetim arasındaki ilişki, çevresel konularda adaletin sağlanması ve süreçlerin adil bir şekilde yürütülmesi gerekliliğini vurgular. Adalet erişim, herkesin çevresel konularda eşit haklara ve fırsatlara sahip olması anlamına gelir. Çevresel yönetim adalet erişim konusunda önemli bir rol oynar. Çünkü herkesin çevresel konularda eşit şekilde temsil edilmesi ve karar alma süreçlerine katılmasını gerektirir. Bu şekilde çevresel yönetim adalet erişimi sağlayarak daha kapsayıcı ve demokratik bir süreç oluşturur. Adalet erişim, yerel ve uluslararası düzeyde çevresel yönetimin ve sürdürülebilir kalkınma yasasının gelişiminin ana bileşenlerinden birisidir. Şeffaflığın üçüncü ilkesi, adalet erişimin sağlanmasıdır; bu vatandaşların bilgiden alıkonulduğunda tazminat aramasına veya yasa dışı süreçlerle ulaşıldığını düşündükleri bir karara itiraz etmesine olanak tanımaktadır (Ramkumar ve Petkova, 2007: 8). Bunun yanında, halkın iç hukukun uygulanmasına yardımcı olması ve dolayısıyla doğrudan çevre ile ilgili hukukun üstünlüğünü güçlendirir (Laerno, 2011: 37-41).

Hükümetler genellikle çevre yönetiminde bir şeffaflık çerçevesi benimser, yalnızca vatandaşlar tarafından yapılan ve öne sürülen taleplere yanıt verirler. Bununla birlikte, tek başına hareket eden vatandaşlar genellikle bir ülkenin çevresel yönetim planı üzerinde yalnızca sınırlı etkiye sahip olabilmektedir. STK'lar, kamuoyunun şeffaflık taleplerini kamu politikalarını etkileyebilecek kampanyalara odaklanmada kritik roller oynamaktadırlar (Ramkumar ve Petkova, 2007: 11). Bu nedenle 9. Maddeyi sadece tarafların değil, bireyler ve STK'larında kullanma hakkı vardır. Bazı ülkelerde üyeler, STK'larda dâhil olmak üzere vatandaşların hakları ihlali konusunda yasal bir zorunluluk olmadığını öne sürerek kanunları uygulamayı reddetmektedir (Laerno, 2011: 37-41). Sözleşme, halka ve STK'lara çevre yasalarına uyumu izlemek ve bölgesel çevreleri etkileyen tüm kararlara dâhil olmak için kullanabilecekleri ortak araçlar ve standartlar sağlamayı amaçlamaktadır (Ramkumar ve Petkova, 2007: 13).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada Aarhus Sözleşmesi'nin çevresel yönetim açısından önemi ve etkileri ele alınmıştır. Sözleşme'nin erişim, katılım ve adalet ilkeleri doğrultusunda çevresel karar alma süreçlerine olan katkıları değerlendirilmiştir. Aarhus Sözleşmesi'nin temel amacı çevresel sorunlara yönelik çözümler üretmek ve uygulamak olduğundan, iyi çevresel yönetimle yakından ilişkilidir. Sözleşme tarafların katılımını teşvik ederek, çevresel karar alma süreçlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum ise iyi çevresel yönetimi desteklemektedir. Ayrıca Sözleşme, sürdürülebilir kalkınma ve çevresel koruma hedeflerini benimseyerek iyi çevresel yönetimi teşvik etmektedir. Öte

yandan, çevresel bilgiye erişimi kolaylaştırarak ve bilgilendirme haklarını güçlendirerek iyi çevresel yönetişimin gelişimine katkıda bulunmaktadır. İyi çevresel yönetişim ilkelerinin uygulanması, Aarhus Sözleşmesi'nin etkinliğini artırmaktadır. Böylece sözleşmenin hedeflerine ulaşma sürecinde daha etkili ve sürdürülebilir sonuçlar elde edilmesi sağlanmaktadır. Sonuç olarak iyi çevresel yönetişim, taraflar arasında güveni artırarak çevresel politikaların ve uygulamaların başarısını artırmaktadır.

Bu makale ile Aarhus Sözleşmesi'nin çevresel yönetişim açısından önemli bir dönüm noktası olduğunu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Sözleşme, kamu katılımını artırarak demokratik süreçlere daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik getirmiştir. Ayrıca, çevresel adaletin sağlanması ve çevre konularında daha geniş bir katılımın teşvik edilmesi konusunda önemli bir araç olarak işlev görmektedir. Ancak bu konuda bazı zorluklar ve eksiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Sözleşme'nin etkin bir şekilde uygulanması ve izlenmesi konusunda belirli sorunlar mevcuttur. Örneğin, farklı paydaşlar arasında işbirliği ve koordinasyon eksikliği etkili çevresel yönetişimi zorlaştırabilir. Ayrıca Sözleşme'nin bilinirliğinin artırılması ve tarafların daha fazla katılımını teşvik etmek için daha fazla çaba gerekmektedir. Gelecekte, Aarhus Sözleşmesi'nin potansiyelini tam olarak gerçekleştirmek için ulusal ve uluslararası düzeyde daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. Bu, çevresel yönetişimde daha kapsayıcı, şeffaf ve katılımcı bir yaklaşımın teşvik edilmesine yardımcı olacaktır. Sonuç olarak, Aarhus Sözleşmesi, çevresel yönetişimde önemli bir araçtır. Ancak, daha ileriye gitmek ve çevre hedeflerine ulaşmak için daha fazla işbirliği gerekmektedir. Bu bağlamda, Aarhus Sözleşmesi'nin etkili bir şekilde uygulanması ve izlenmesi, sürdürülebilir bir çevresel yönetişim için kritik öneme sahiptir.

Kaynakça

- Aslan Acar, Ş. (2020). The Reflections of Arne Naess' Deep Ecology Principles in Rachel Carson and Yaşar Kemal's Works. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aydın, Y. (2019). Nesiller Arası Adalet: Rawls'cu Bir Savunma. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bartın.
- Baker, S. (2006). Sustainable Development. London and New York: Routledge Taylor&Francis Group Bar, Magdalena.
- (2023). "Access to justice regarding plans and programmes related to the environment – Polish law in the light of Article 9.3 of the Aarhus Convention". *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne*, 21(1), 33–50. <https://doi.org/10.25167/osap.5005>
- Bal, H., Algan, N. & Özdemir, P. (2015). Yeni Kurumsalcı Perspektifte Çevresel Yönetişim ve Kurumsal Çerçevenin Önemi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 16(2), 179-191.
- Bennett, J. N. & Satterfield, T. (2018). Environmental Governance: A Practical Framework to Guide Design, Evaluation and Analysis, *Conservation Letters*, 11 (6), 1-13. <https://doi.org/10.1111/conl.12600>
- Benson, D. & Jordan, A. (2017). Environmental Governance, *The International Encyclopedia of Geography*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781118786352.wbieg0631> adresinden erişildi.
- Bierman, F., Stevens, C., Bernstein, S., Gupta, A., Kabiri, N., Kanie, N., Levy, M., Nilsson, M., Pinter, L., Scobie, M., & Young, R. O. (2014). Integrating Governance into the Sustainable Development Goals, Policy Brief, Post2015/UNU-IAS, Tokyo:United Nations University Institute for the Advanced Study of Sustainability.
- Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1012-1028.
- Dellinger, M. (2012). Ten Years of the Aarhus Convention: How Procedural Democracy is Paving the Way for Substantive Change in National and International Environmental Law. *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*, Cilt:23, Sayı:2, s.309-336.
- Dudykina, I. P. (2018). The Aarhus Convention in Russian and Foreign International Legal Doctrines. *Moscow Journal of International Law*, 4, 96-109. DOI:10.24833/0869-0049-2018-4-96-109
- Ebbesson, J., Gaugitsch, H., Jendroska, J., Marshall, F. & Stec, Stephen. (2014). The Aarhus Convention: An Implementation Guide. New York: UNITED NATIONS. https://unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/Publications/Aarhus_Implementation_Guide_interactive_eng.pdf adresinden erişildi.
- Edgar, L., Marshall, C. & Bassett, M. (08.08.2006). Partnerships: Putting Good Governance Principles in Practice. 11.09.2020 tarihinde Institute On Governance: https://www.iog.ca/docs/2006_August_partnerships.pdf adresinden alındı.

- Ertürk, C. (2018). Uluslararası Çevre Hukukunda Halkın Katılımı İlkesi ve İlkenin Ulusal Hukuka Yansıması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fitzpatrick, J.J. (2020). Target Ecological Limits and Not Economics Growth, *World*, 1, 135-148. <https://doi.org/10.3390/world1020011>
- Fitzpatrick, J. J. & Mullally, B. (2019). Assessing Environmental Sustainability Using Ecological Limits Expressed as Mass Flowrates with the Inclusion of a Sustainable Time Perspective. 03.11.2020 tarihinde www.mdpi.com/journal/chemengineering adresinden alındı.
- Förschner, M. (2006). Successful Partnerships a Guide. 11.03.2020 tarihinde OECD LEED Forum on Partnerships and Local Governance: <https://www.oecd.org/cfe/leed/45204556.pdf> adresinden alındı.
- Giviashvili, I. (2011). The Implementation of Procedural Environmental Rights: The BTC Case Study on The Implementation of Procedural Environmental Rights. Nottingham Trent University, PhD Thesis, England.
- Gokhelaşvili, N. (2015). The Role of the Public in Environmental Decision-Making. *American Journal of Environmental Protection*, 3(1), 1-7.
- Goldeman, G. & Zaharchenko, R. T. (2004). Accountability in Governance: The Challenge of Implementing the Aarhus Convention in Eastern Europe and Central Asia. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 4, 229-251.
- Güneş, M. A. (2010). Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 299-333.
- Gür, N. (2008). The Effects of Environmental Policies on Economic Development. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hamunakwadi, L. D. (2019). Politics Global Environmental Governance and Policy: Understanding the Global Marketization of Environmental Governance and Policy Using The Kariba Redd+Project in Zimbabwe. Master Thesis, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Haque, M. (2017). Environmental Governance. *Global Encyclopedia of Public Administration, Public, Policy and Governance*. 1-9. https://www.researchgate.net/publication/318166768_Environmental_Governance
- Huijstoe, M. M., Francken, M. & Leroy, P. (2007). Partnerships for Sustainable Development: A Review of Current Literature. *Environmental Sciences*, 4(2), 75-89. https://www.researchgate.net/publication/46686504_Partnerships_for_sustainable_development_A_review_of_current_literature
- Jeffery, I. M. (2005). Environmental Governance: A Comparative Analysis of Public Participation and Access to Justice. *Journal of South Pacific Law*, 9(2), 1-31. https://www.researchgate.net/publication/228149393_Environmental_Governance_A_Comparative_Analysis_of_Public_Participation_and_Access_to_Justice
- Jindal, N. (2014). Good Governance: Needs and Challenges”, *International Journal of Scientific& Engineering Research*, 5(5), 113-116. https://www.researchgate.net/publication/304023759_GOOD_GOVERNANCE_NEEDS_AND_CHALLENGES
- Kalisz, A. (2021). Right to Court in Climate Matters in the Light of the Aarhus Convention and the Case Law of Polish Administrative Courts. *Studia Iuridica Lublinensia*, 30(5), 275-293. https://www.researchgate.net/publication/357232562_Right_to_Court_in_Climate_Matters_in_the_Light_of_the_Aarhus_Convention_and_the_Case_Law_of_Polish_Administrative_Courts
- Kahar, R. & Nath P. (2018). Good Governance: Ethos and Ethics, *Journal of Political Sciences&Public Affairs*, 6(4), <https://www.longdom.org/open-access/good-governance-ethos-and-ethics-2332-0761-1000342.pdf>
- Kırışık, F. (2013). Ekolojik Sorunların Çözümünde Derin Ekoloji Yaklaşımı. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(9), 279-301. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esad/issue/6062/81553>
- Klarin, T. (2018). The Concept of Sustainable Development: From its Beginning to the Contemporary Issues, *Zagreb International Review Of Economics&Business*, 21(1), 67-94. https://www.researchgate.net/publication/326164068_The_Concept_of_Sustainable_Development_From_its_Beginning_to_the_Contemporary_Issues

- Kramer, L. (2018). Citizens Rights and Administration Duties in Environmental Matters: 20 Years of the Aarhus Convention", *Revista Catalana De Dret Ambiental*, 9(1), 1-26. https://www.researchgate.net/publication/330443452_Citizens_rights_and_administrations'_duties_in_environmental_matters_20_years_of_the_Aarhus_Convention
- Kubiak, M. M. (2018). The Legal Force and Effectiveness of the Aarhus Convention in the Polish Legal System, *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 8(2), 360-371. https://www.researchgate.net/publication/330475946_The_Legal_Force_and_Effectiveness_of_the_Aarhus_Convention_in_the_Polish_Legal_System
- Laernoës, P. E. (2011). The Aarhus Convention: A Partial Solution for the Environmental&Democratic Crises?. Faculty of Geosciences Theses, Master Thesis.
- Lee, M. (2023). The Aarhus Convention 1998 and the Environment Act 2021: Eroding Public Participation. *Modern Law Review*, 86(3), 756-784. <https://typeset.io/papers/the-aarhus-convention-1998-and-the-environment-act-2021-2ief50lr>
- Lavrysen, L. (2010). The Aarhus Convention: Between Environmental Protection and Human Rights, https://www.researchgate.net/publication/293819193_The_Aarhus_Convention_Between_Environmental_Protection_and_Human_Rights adresinden erişildi.
- Lemos, C.M. & Agrawal, A. (2006). Environmental Governance, *Annu. Rev. Environ. Resour*, 31, 297-325. https://www.researchgate.net/publication/228122528_Environmental_Governance
- Mustaghfiroh, U., Nimah, K. L., Sundusiyah, A., Addahlawi, A. H. & Hidayatullah, F. A. (2020). " Implementasi prinsip good environmental governance dalam pengelolaan sampah di indonesia". *Bina Hukum Lingkungan* , 4(2), 279-291. https://www.researchgate.net/publication/343377056_IMPLEMENTASI_PRINSIP_GOOD_ENVIRONMENTAL_GOVERNANCE_DALAM_PENGELOLAAN_SAMPAH_DI_INDONESIA
- Nicolletta, M., Maschietto, F. & Morenò T. (2020). Integrating social learning into climate change adaptation public policy cycle: Building upon from experiences in Brazil and the United Kingdom, *Environmental Development*, 33, 1-15. https://www.researchgate.net/publication/337674989_Integrating_social_learning_into_climate_change_adaptation_public_policy_cycle_Building_upon_from_experiences_in_Brazil_and_the_United_Kingdom
- Oliver, P. (2013). Access to Information and to Justice in EU Environmental Law: The Aarhus Convention. *Fordham International Law Journal*, 5(36), 1423-1470. https://www.academia.edu/87606950/Access_to_Information_and_to_Justice_in_EU_Environmental_Law_The_Aarhus_Convention
- Orhan, Ö. (2009). Environmental Justice in World Politics, Alternatives: *Turkish Journal of International Relations*, 8(1), 59-84. https://dergipark.org.tr/tr/pub/alternatives/issue/1698/21088#article_cite
- Pal, P. R. (2017). Challenges and Prospects of Good Governance in Reduction of Poverty: A Case Study of Buee Town 01 Kebele, Ethiopia, *Global Journal of Political Science and Administration*, 5(3), 13-27.
- Panovics, A. (2023). Requests for internal review and the revised Aarhus Regulation. *Essays of Faculty of Law University of Pécs, Yearbook of*, 1, 143-157. https://www.researchgate.net/publication/371677283_Requests_for_internal_review_and_the_revised_Aarhus_Regulation
- Plessis, A. (2008). Public Participation, Good Environmental Governance and Fulfilment of Environmental Rights. *Potchefstroom Electronic Law Journal/Potchefstroomse Electroniese Regsblad*, 11(8), 1-34. https://www.researchgate.net/publication/317904090_Public_participation_Good_Environmental_Governance_and_fulfilment_of_Environmental_rights
- Pocuca, M., Mladenov, M. & Mirković, P. (2018). The analysis of the Aarhus convention in the context of good environmental governance. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(4), 1615-1625. <https://doi:10.5937/ekoPolj1804615P>
- Ramkumar, V. & Petkova, E., (2007). Transparency in Environmental Governance. The Right to Know: Transparency for an Open World. içinde (279-308). New York: Columbia University Press. http://policydialogue.org/files/publications/Transparency_in_Env_Governance_Ramkumar_Petkova.pdf adresinden 13/01/2021 tarihinde erişildi.

- Sancak, E. (2021). Yerel Yönetimlerin Yönetimden Yönetişime Geçiş Sürecinde Çevresel Yönetişim Algısı: Çanakkale Belediyesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Sancak, E. ve Bilgili, A. (2021). Belediyelerin Çevresel Yönetişim Algısı: Çanakkale Örneği, Türk İdare Dergisi, 493, 241-274.
https://www.researchgate.net/publication/358309526_Belediyelerin_Cevresel_Yonetisim_Algisi_Canakkale_Belediyesi_Ornegi
- Silina, M. (2011). Aarhus Sözleşmesi: Çevresel Demokrasi İçin Rehberiniz. E. Başak (Çev.), Avrupa ECO Formu.
- Sharif N. S. M., (2016). Public Access to Environmental Information and Participation in Environmental Decision-Making: A Malaysian Case Study. PhD Thesis, Imperial College London, Centre for Environmental Policy, London.
- Sommermann, K. P. (2017). Transformative Effects of the Aarhus Convention in Europe. 321-337.
- Sophia, A. ve Devi, M. S. (2020). Environmental Problems of Manipur. Holistic Approach Environ, 10(4), 124-140.
- Temizel, Ö. (2023). Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Küresel Çevresel Yönetişim. Fiscaeconomia, 7(1), 232-250.
<https://doi.org/10.25295/fsecon.1141427>
- Yalçın, A. (2010). İyi Yönetişim İlkeleri ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yalçın, O. (2010). Çevre Koruma Fikrine Radikal Yaklaşımlar; Derin Ekoloji, Sosyal Ekoloji ve Ekofeminizm. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yardımcı, S. (2006). İnsan-Doğa İlişkisi Ekseninde Derin Ekoloji ve Toplumsal Ekoloji, Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Whittaker, S., Mendel, J. & Reid, T, C. (2019). "Back to Square One: Revisiting How We Analyse the Right of Access to Environmental Information". Journal of Environmental Law, 31(3), 465-485. <https://doi.org/10.1093/jel/eqz013>

Extended Abstract

Aim and Scope

The aim of this paper is to assess the impact and contribution of the Aarhus Convention within the framework of environmental governance principles. It analyzes how the Aarhus Convention has had an impact on key principles of environmental governance, including transparency and accountability. The Convention guarantees access to environmental information, the right to participate and the right to judicial remedy. The article theoretically and objectively analyzes the positive effects and shortcomings of the implementation of the Aarhus Convention in terms of environmental governance. It also examines the Convention's innovations regarding the right to a healthy environment and the steps taken to realize this right on a global scale. In particular, the study evaluates the contribution of the Aarhus Convention to the applicability of the principles of good environmental governance.

Methods

In this study, a qualitative research methodology is used to explore the impact of the Aarhus Convention on the principles of environmental governance. A case study methodology was used to explain the interrelationship between the core principles of the Aarhus Convention and the primary principles of effective environmental governance. The study began with a clarification of key concepts and methodologies related to environmental governance, public participation and environmental law through a comprehensive review of existing literature. Relevant academic articles, reports, convention texts and publications of international organizations were analyzed to identify the theoretical foundations of the Convention and its role in global environmental governance. During the data collection process, a comparative analysis was conducted to examine the impact of the implementation of the Convention in different contexts on environmental governance. The findings obtained during the analysis process were evaluated in line with the principles of good governance. Furthermore, the impact of the Aarhus Convention on transparency, accountability and public participation in environmental decision-making processes is analyzed. Based on these analyses, an attempt will be made to identify which aspects of the Aarhus Convention are successful in line with the principles of good environmental governance and which areas need improvement.

Findings

It can be argued that the Aarhus Convention is a highly functional tool for environmental governance. The literature analysis and case studies conducted for this study indicate that the Convention can make significant contributions to the integration of three fundamental rights in environmental governance: access to information, participation and recourse to remedy. The study shows that the Convention's obligation to guarantee access to environmental information has increased the degree of transparency in public administration in many countries. The Convention's right to participation promotes the inclusion of the public in environmental decision-making processes. Evidence shows that the right to participation ensures that environmental policies are more sustainable and responsive to the needs of society. However, in some countries, the effectiveness of this right has been observed to be low because participation processes are limited or the views of the public are not taken into account. The Convention's guarantee of the right to judicial remedy empowers individuals and civil society organizations to take legal action in the event of environmental violations. This research reveals that this right has a deterrent effect on the commission of environmental violations. In light of these findings, it can be concluded that the Aarhus Convention is generally effective in increasing the applicability of environmental governance principles. These findings also suggest that improvements are needed to increase the effectiveness of the Convention in specific areas.

Conclusion

This study aims to assess the importance and impact of the Aarhus Convention within the broader principles of environmental governance. The Aarhus Convention's guarantee of access to environmental information, public participation in decision-making processes and the right to judicial remedy makes a significant contribution to the principles of transparency, accountability and public participation, which are the cornerstones of environmental governance. The findings of the study show that the Aarhus Convention guarantees transparency in public administration by facilitating access to environmental information, supports the development of more sustainable environmental policies by encouraging public participation, and provides a legal basis for environmental protection efforts through the right to judicial remedy. Overall, the Aarhus Convention is recognized as an important advance in the field of environmental governance. Increasing the effectiveness of the implementation of the Convention will lead to strengthening standards in environmental management at the global level. In this context, countries parties to the Convention need to strengthen their legal frameworks and ensure wider public participation in environmental decision-making to ensure effective implementation of the fundamental rights enshrined in the Convention. Expanding the scope and impact of the Aarhus Convention will make an important contribution to the development of more inclusive and effective environmental governance in the future. The Aarhus Convention provides a fundamental legal basis for improving environmental governance. It promotes greater transparency and participation in environmental decision-making processes. Full adoption and effective implementation of the principles of the Convention is recommended to achieve the goals of good environmental governance.